

DEMOKRATIJE NEJEDNAKOSTI

KO (NI)JE PREDSTAVLJEN U SRPSKOM PARLAMENTU?

Dušan Spasojević i Vujo Ilić
Jun 2025

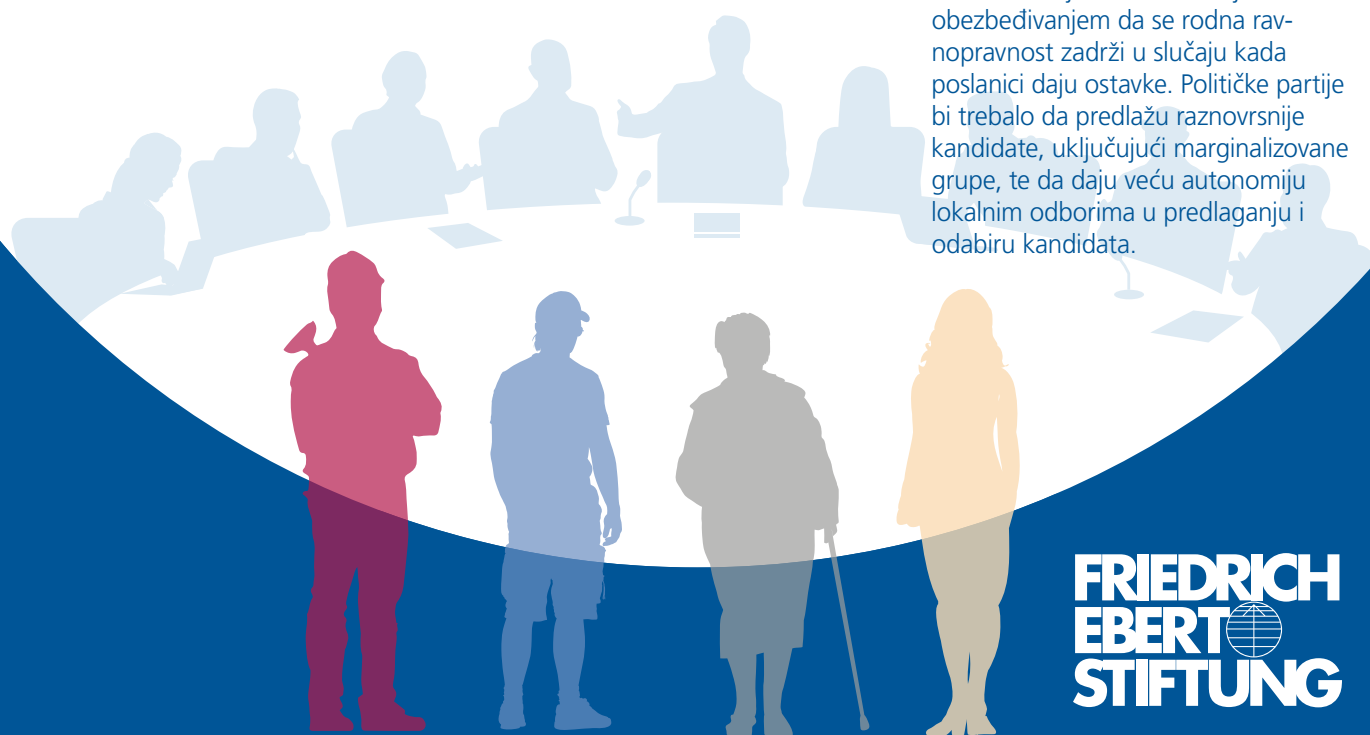
Parlamenti bi trebalo da predstavljaju različite glasove i interese građana. Međutim, u njima se takođe mogu sistematski isključivati ili nedovoljno zastupati određene društvene grupe. Ova studija ispituje u kojoj meri Narodna skupština Republike Srbije ostvaruje svoj potencijal za sveobuhvatnu društvenu reprezentaciju.

Izborni sistem u Srbiji omogućava dobru zastupljenost stranačkih lista, ali parlamentu nedostaje društvena ravnoteža. Prednost se daje muškarcima, visokoobrazovanima, osobama srednjih godina, stanovnicima Beograda, urbanih područja i pripadnicima viših društvenih slojeva. Prekomerna zastupljenost ovih grupa je prisutna u svim partijama, što ukazuje na strukturalni problem.

Izborni sistem bi trebalo unaprediti uvođenjem preferencijalnog glasanja, jačanjem teritorijalne reprezentacije kroz uvođenje više izbornih jedinica i obezbeđivanjem da se rodna ravnopravnost zadrži u slučaju kada poslanici daju ostavke. Političke partije bi trebalo da predlažu raznovrsnije kandidate, uključujući marginalizovane grupe, te da daju veću autonomiju lokalnim odborima u predlaganju i odabiru kandidata.

Sadržaj

1	ZAŠTO NAM JE VAŽNA REPREZENTACIJA	2
2	OPŠTI PREGLED	3
3	STAROSNA, RODNA, OBRAZOVNA I GEOGRAFSKA ZASTUPLJENOST	5
	Rodna zastupljenost	5
	Starosna zastupljenost	5
	Obrazovna struktura	8
	Geografska zastupljenost	8
4	KLASNA STRUKTURA	10
5	ZAKLJUČCI I PREPORUKE	12
	Reference	13

1

ZAŠTO NAM JE VAŽNA REPREZENTACIJA?

Parlament je najviše predstavničko telo u demokratiji. Njegova osnovna svrha je da okupi i predstave interese i glasove građana, te da ih prevede u debate, procedure i zakone. Sposobnost parlamenta da bude reprezentativan zavisi od izbornih pravila i kampanja, načina raspodele mandata, kao i institucionalne organizacije i transparentnosti. Neki parlamenti teže da obuhvate što širi spektar interesa, dok drugi daju prednost formiranju stabilnih vlada.

Izbori za Narodnu skupštinu Republike Srbije sprovode se prema jedinstvenom izbornom sistemu koji, osim Srbije, koriste još samo Holandija i Izrael. Sistem proporcionalne reprezentacije raspodeljuje 250 mandata unutar jedne izborne jedinice, uz nizak cenzus od samo 3%, čak i za koalicije. Ovakav sistem omogućava da se različitost birača u velikoj meri odraze u sastavu parlamenta, jer su iz raspodele mandata isključene samo one liste koje ne pređu cenzus. Liste nacionalnih manjina su izuzete od cenzusa od 3%, što obezbeđuje da veće manjinske zajednice, poput Mađara, Bošnjaka i Albana, redovno osvajaju mandate u parlamentu.

Teorijski, ovakav sistem bi trebalo da podstiče pluralizam i omogućava prisustvo širokog spektra ideoloških i programskih pozicija u parlamentu. Ipak, stvarna reprezentacija ne zavisi samo od izbornih pravila. Na nju utiče kompleksna kombinacija faktora, uključujući ulogu političkih stranaka i njihovih lidera, kao i ključne političke i društvene teme koje preokupiraju društvo. Uprkos ovom potencijalu, Narodna skupština Srbije ne ostvaruje u potpunosti svoje potencijale za sveobuhvatnu društvenu reprezentaciju.

Od uvođenja sadašnjeg proporcionalnog sistema sa jednom izbornom jedinicom 2000. godine, zakonodavci su napravili više korekcija u cilju prevazilaženja uočenih problema i manjih podešavanja sistema. Nakon što manjinske partije nisu osvojile mandate na izborima 2003. godine, uveden je prirodni prag za manjine. Pre izbora 2007. godine uvedene su rodne kvote za povećanje zastupljenosti žena. Zatvorene liste uvedene su 2012. godine, obavezujući stranke da mandate dodeljuju prema redosledu kandidata sa liste. Izborni cenzus je dodatno snižen 2020. godine kako bi više lista imalo šansu da uđe u parlament i kako bi se umanjio uticaj bojkota izbora od strane opozicije.

Ova studija analizira razvoj izbornih pravila i njihov uticaj na reprezentaciju u Narodnoj skupštini, sa posebnim fokusom

na saziv izabran 2023. godine. Istraživanje je deo šireg međunarodnog projekta i koristi istu metodologiju kao rad Elsässer i Schäfer (2022). U tu svrhu prikupljeni su javno dostupni podaci o narodnim poslanicima, uključujući regionalnu i rodnu zastupljenost, kao i obrazovne i profesionalne karakteristike pre ulaska u parlament. Ovi podaci omogućili su procenu heterogenosti parlamenta i potencijalnog uticaja na njegovu reprezentativnu funkciju.

Na osnovu prikupljenih podataka, poslanici su klasifikovani prema klasnom sistemu koji je razvio Oesch (2006), a koji uzima u obzir obrazovne kvalifikacije i poziciju na tržištu rada. Analizirana je i ideološka dimenzija politike, pri čemu su političke partije podeljene u šest šire definisanih ideoloških grupa: zeleni, levi centar (uključujući socijaldemokrate i socijaliste), liberali, desni centar, regionalne stranke (uključujući i stranke nacionalnih manjina) i ostali. Ovaj pristup omogućio je dublje razumevanje ideoloških osnova organizacije i sastava parlamentarnih grupa.

2

OPŠTI PREGLED

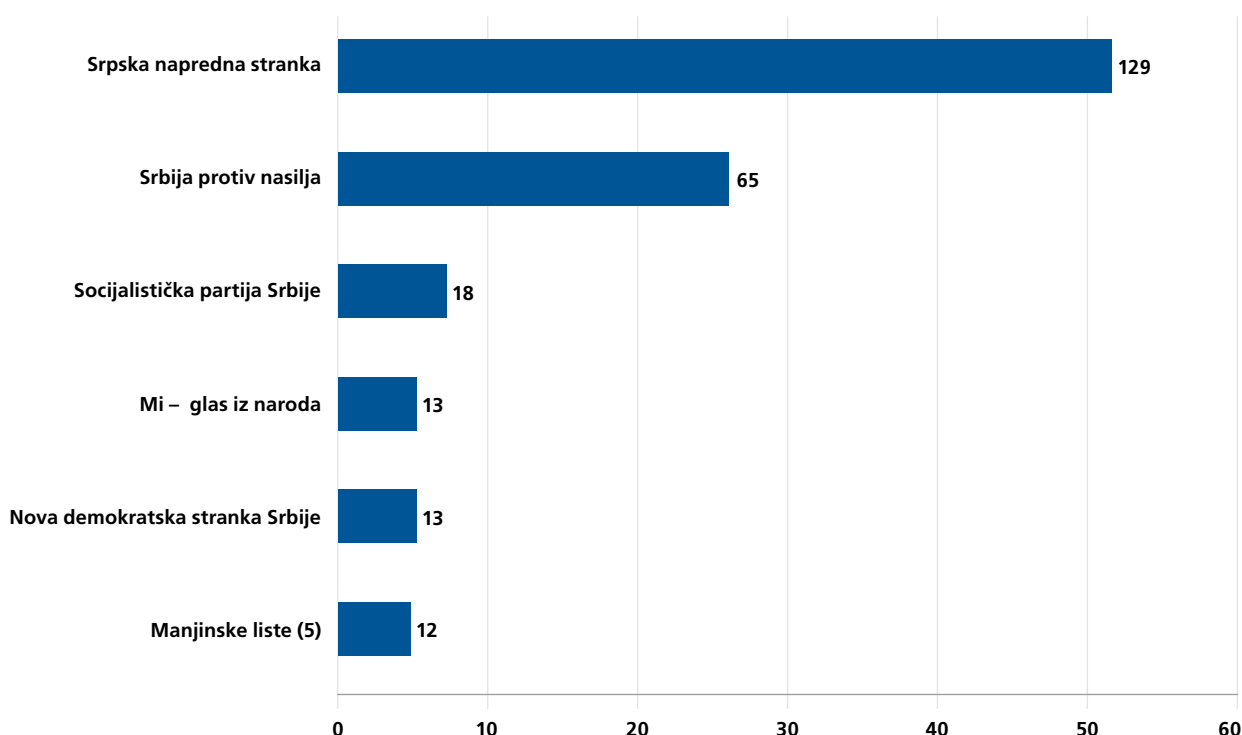
Ova analiza fokusira se na saziv Narodne skupštine izabran na izborima održanim 17. decembra 2023. godine, i to na početnu raspodelu mandata na osnovu rezultata izbornih lista. Iako su pojedini narodni poslanici kasnije podneli ostavke zbog prelaska u izvršnu vlast ili iz drugih razloga, ova početna raspodela najvernije odražava volju birača. Metodološki gledano, izbor nekog kasnijeg trenutka za analizu uveo bi određeni stepen pristrasnosti.

Četrnaesti saziv Narodne skupštine čini 238 poslanika izabranih sa lista koje su prešle cenzus od 3% u sistemu sa jednom izbornom jedinicom, kao i 12 poslanika izabranih sa lista nacionalnih manjina. Raspodela mandata između ove dve grupe poslanika slična je prethodnim sazivima, izuzev izbora iz 2020. godine, kada je broj poslanika iz redova manjina bio neuobičajeno visok (19). Ova anomalija je delimično posledica bojkota izbora od strane većih opozicionih stranaka (Ilić, 2022).

Na izborima 2023. godine, deset izbornih lista je osvojilo mandate, od čega pet sa statusom manjina (Grafikon 1). Vladajuća koalicija predvođena Srpskom naprednom strankom (SNS) zadržala je većinu sa 129 mandata, a dodatnih 18 mandata pripalo je Socijalističkoj partiji Srbije (SPS). Najjača opoziciona lista „Srbija protiv nasilja“, koju čini 15 organizacija različitih ideoloških orijentacija, od zeleno-leve, liberalne, centrističke do desnocentrističke, osvojila je 69 mandata. Slede desničarska Nova demokratska stranka Srbije (NDSS) sa 13 mandata i nova politička grupacija u parlamentu, ekstremno desni, antipartijski, populistički pokret „Mi - Glas naroda“, koji je takođe osvojio 13 mandata.

Osam lista nije prešlo izborni prag od 3%, među kojima su stranke koje su imale mandate u prethodnom sazivu - Dveri, Narodna stranka i Zavetnici. Približno 7% glasova ostalo je bez parlamentarne reprezentacije, od čega najveći deo

Grafikon 1
Broj osvojenih mandata po listama na izborima 2023. godine

(6,3%) dolazi sa desnog i ekstremno desnog političkog spektra. Mandati koji su pripali predstavnicima manjina raspodeljeni su na sledeći način: šest mandata osvojila je mađarska lista (SVM - Savez vojvođanskih Mađara), četiri mandata dve bošnjačke liste (Stranka demokratske akcije Sandžaka i koalicija Stranke pravde i poverenja i Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini), a po jedan mandat pripao je listi Albanaca (Koalicija Albanaca Preševske doline) i listi Rusa (Ruska stranka).

Iako su parlamentarni sazivi tokom prve dve decenije nakon prvih višestranačkih izbora 1990. godine bili pluralistički i uravnoteženi, današnje stanje karakteriše dominacija jedne stranke. Od izbora 2014. godine, raspodela mandata u Narodnoj skupštini ostaje relativno stabilna. Srpska napredna stranka (SNS) je dominantna partija i osvaja oko polovine mandata. Njen koalicioni partner, Socijalistička partija Srbije (SPS), uobičajeno dobija oko 30 mandata. Partije nacionalnih manjina u proseku učestvuju sa desetak mandata. Preostali mandati dele se između desničarskih i populističkih partija, koje osvajaju oko jedne trećine, i levo orijentisanih, liberalnih i proevropskih partija, koje osvajaju preostale dve trećine.

3

STAROSNA, RODNA, OBRAZOVNA I GEOGRAFSKA ZASTUPLJENOST

RODNA ZASTUPLJENOST

Iako je rodna ravnopravnost bila visoko vrednovana u periodu socijalističke Jugoslavije, sve bivše jugoslovenske republike, uključujući Srbiju, i dalje beleže nedovoljnu zastupljenost žena u parlamentima. Od uvođenja sadašnjeg izbornog sistema 2000. godine, sprovedeno je više mera u cilju povećanja reprezentacije žena (Grafikon 2).

Prvi značajan korak načinjen je pred izbore 2007. godine, kada je zakonom propisano da najmanje 30% kandidata na izbornim listama mora biti iz reda manje zastupljenog pola (najmanje jedan od četiri kandidata). Ipak, kako su političke stranke tada mogle slobodno da biraju poslanike sa bilo kog mesta na listi, ova promena je inicijalno dovela do skromnih pomaka, ali se nakon više kampanja poboljšala i realna zastupljenost žena u parlamentu.

Na izborima 2012. godine uvedene su zatvorene liste kandidata, koje su obavezale stranke da mandate dodeljuju po unapred utvrđenom redosledu sa liste. Dodatna promena uvedena je 2020. godine, da minimalno 40% kandidata na izbornim listama mora biti iz reda manje zastupljenog pola. Ipak,

ni ova mera ne garantuje da će 40% poslanika u parlamentu biti žene, jer više faktora može umanjiti taj udeo. Na primer, ukoliko poslanica podnese ostavku, njeno mesto može preuzeti muškarac, u zavisnosti od redosleda na listi. Pored toga, poslanici iz redova nacionalnih manjina su pretežno muškarci.

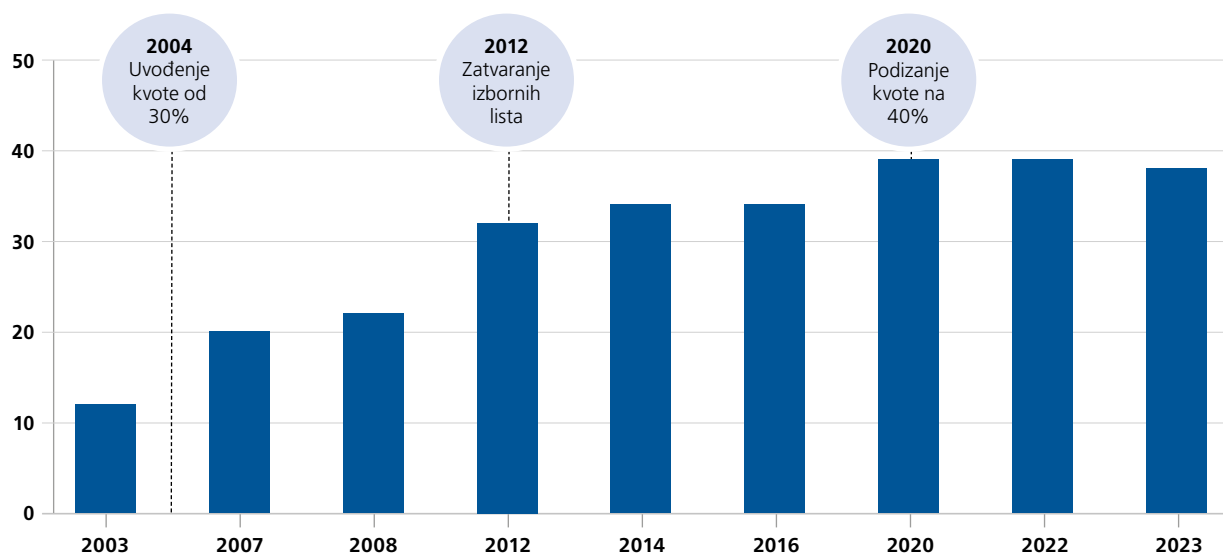
U aktuelnom sazivu Narodne skupštine, žene zauzimaju 94 poslanička mesta, što čini 38% ukupnog broja narodnih poslanika. Ovaj udeo je relativno ujednačen među političkim partijama. Ipak, imajući u vidu da žene čine 52% punoletne populacije u Srbiji (prema poslednjem popisu), to znači da su one i dalje nedovoljno zastupljene u parlamentu. Predsednica Narodne skupštine je žena, bivša premijerka Ana Brnabić. Međutim, žene su i dalje u neravnopravnom položaju kada je reč o rukovodećim pozicijama u skupštinskim odborima, kojima predsedavaju samo u 37% slučajeva.

STAROSNA ZASTUPLJENOST

U Srbiji, kao i u većini evropskih zemalja, biračko pravo stiče se sa 18 godina. Narodna skupština ima relativno mlad sastav, sa prosečnom starošću od 48 godina. Ovo je niže od proseka

Grafikon 2

Rast broja narodnih poslanica u periodu 2003–2023

Evropskog parlamenta za period 2019–2024 (49,5 godina), kao i globalnog proseka (51,7 godina).¹ Ipak, u poređenju sa prethodna dva saziva aktuelni je nešto stariji, prosečna starost je porasla sa 46 godina u 2020, na 47 godina 2022. godine i sada iznosi 48 godina.

Kada je reč o raspodeli poslanika po starosnim grupama, u parlamentu se nalazi svega 5 poslanika mlađih od 29 godina, dok dve najveće grupe čine 98 poslanika starosti između 30

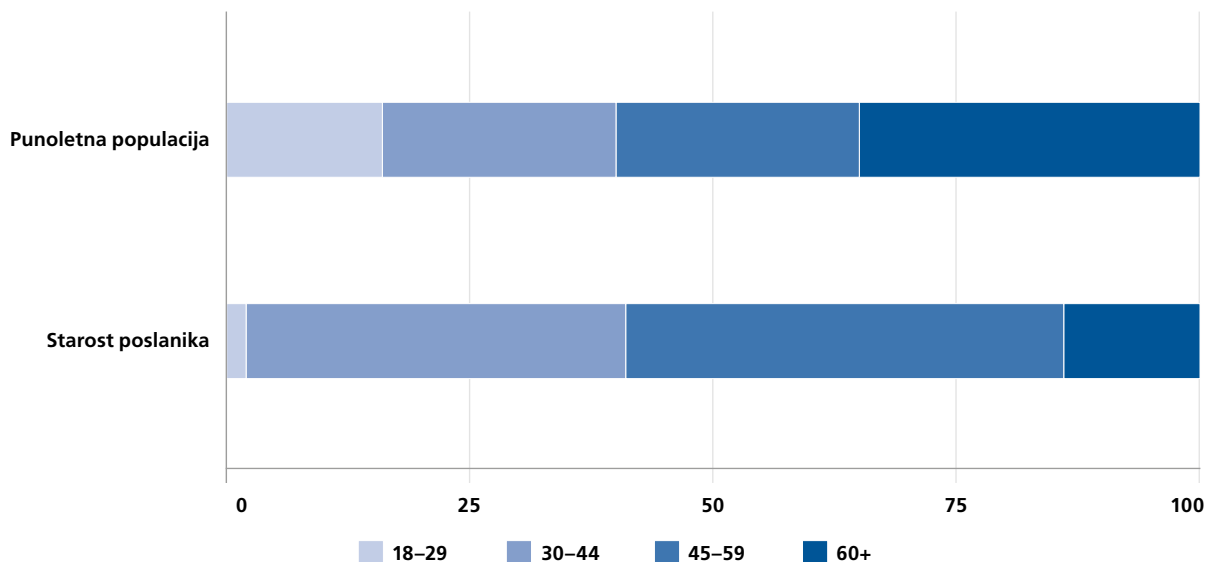
i 44 godine i 111 poslanika starosti između 45 i 59 godina (Grafikon 3). Preostalih 36 poslanika ima 60 i više godina. U poređenju sa strukturom odraslog stanovništva iz popisa 2022. godine, vidljivo je da su srednje starosne grupe značajno nadzastupljene. Iako osobe starosti između 30 i 59 godina čine nešto manje od polovine punoletne populacije (49%), one predstavljaju čak 83% ukupnog broja poslanika.

Rodna struktura Narodne skupštine Srbije osvetljava još jedan globalni trend: žene su proporcionalno zastupljenije među mlađim starosnim grupama (Grafikon 4). U Srbiji, žene čine 60% poslanika mlađih od 29 godina, polovinu poslanika starosti između 30 i 45 godina, 32% poslanika između 45 i 59

¹ Globalni podaci o nacionalnim parlamentima Inter-parlamentarne unije (IPU) <https://data.ipu.org/age-brackets/>

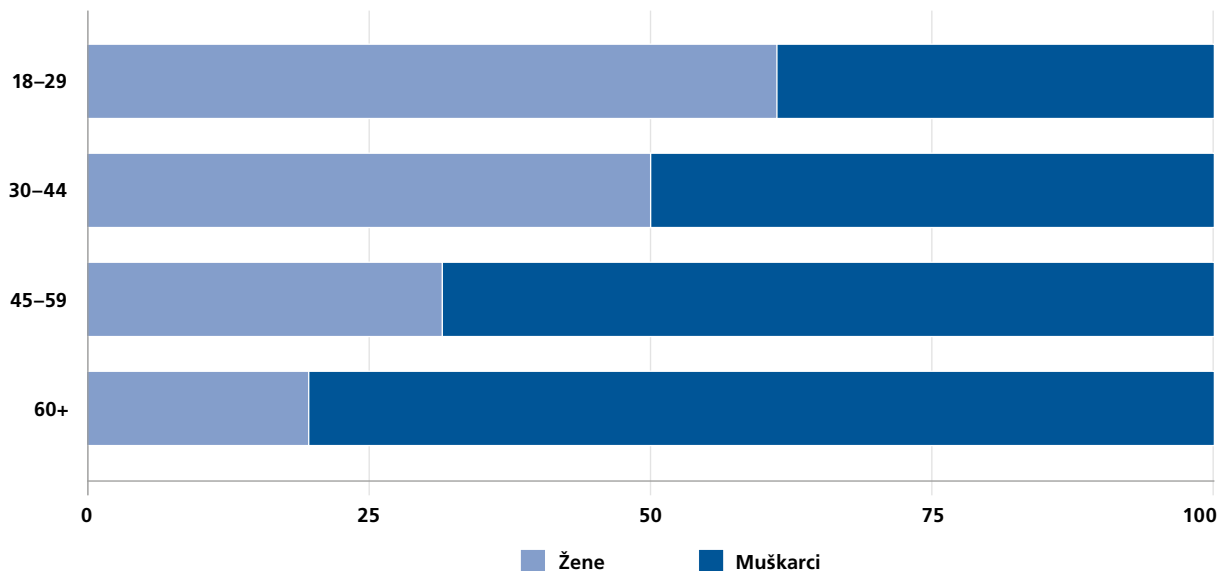
Grafikon 3

Starosne grupe u punoletnoj populaciji i među poslanicima

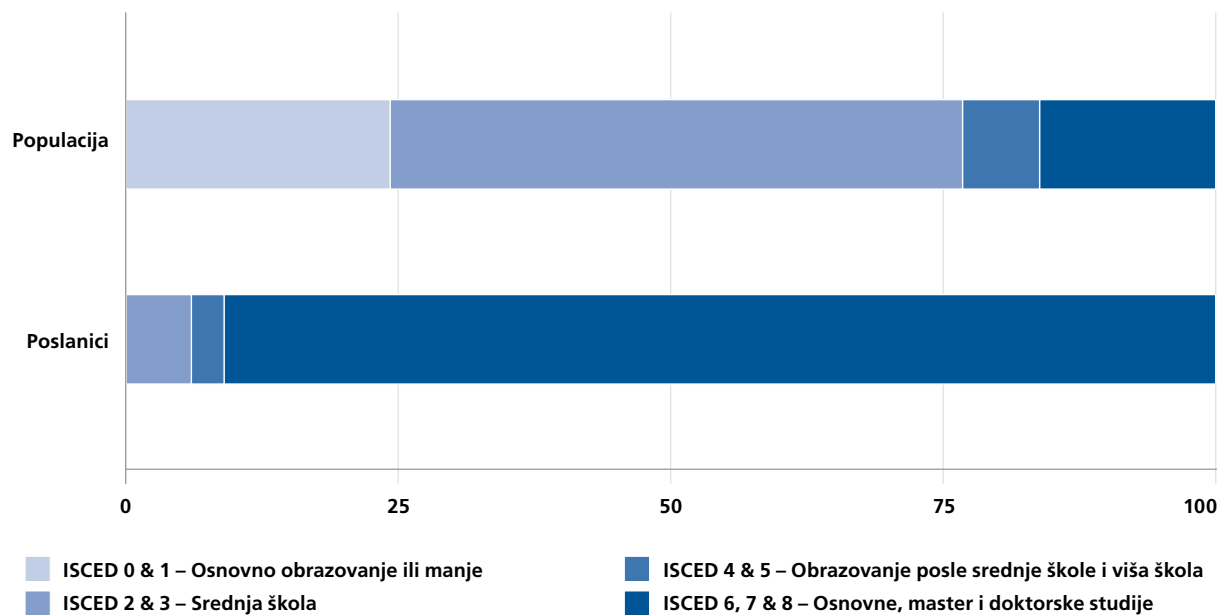
Grafikon 4

Polna i starosna struktura narodnih poslanika u Narodnoj skupštini Srbije

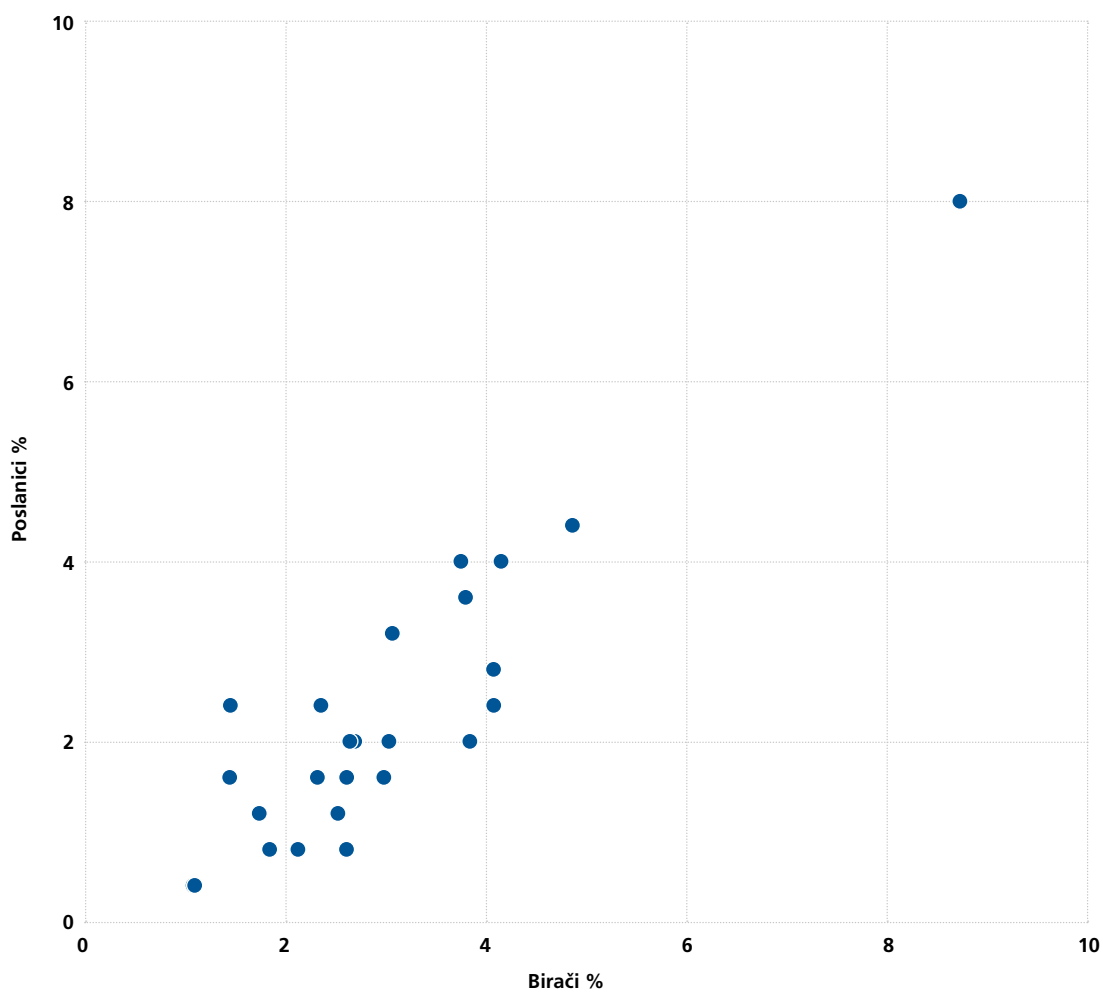
Grafikon 5

Nivoi obrazovanja u opštoj populaciji i među narodnim poslanicima

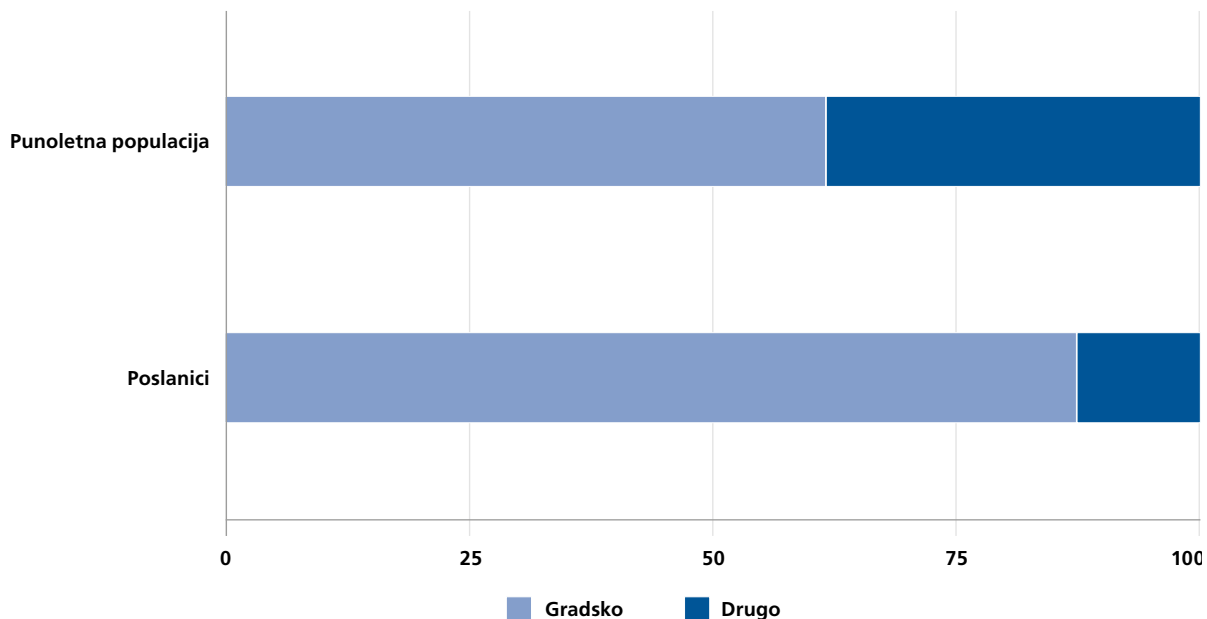
Grafikon 6

Udeo birača i poslanika po oblastima Srbije (bez Beograda)

Grafikon 7

Tip naselja u kojem živi punoletno stanovništvo i narodni poslanici

godina, i svega 19% poslanika starijih od 60 godina. Ova razlika ukazuje na to da muškarci i dalje dominantno učestvuju u političkoj reprezentaciji starijih generacija.

Najmlađa poslanička grupa u aktuelnom sazivu je koalicija Srbija protiv nasilja, sa prosečnom starošću od 45 godina. To se verovatno može objasniti prisustvom više novih stranaka u okviru koalicije, koje u svojim redovima imaju mlađe poslanike. Suprotno tome, ekstremno desni, antipartijski pokret Mi - Glas naroda ima najstariju poslaničku grupu, sa prosečnom starošću od 56 godina. Vladajuća Srpska napredna stranka (SNS) tradicionalno daje šansu mlađim poslanicima, što doprinosi nižem proseku godina čitavog parlamenta. Veće izborne liste uglavnom imaju raznovrsniji sastav poslanika, dok manje liste, koje ciljaju na ograničen broj mandata, često pokazuju manju raznolikost.

OBRAZOVNA STRUKTURA

Narodna skupština Srbije potvrđuje koncept tzv. „demokratije diplomiranih“ (Bovens i Anchrit, 2017), u kojoj visokoobrazovani pojedinci dominiraju predstavničkim telima. Ipak, za razliku od mnogih drugih parlamenata, u Srbiji se i dalje nalaze poslanici koji imaju samo srednjoškolsko obrazovanje. Konkretno, 16 poslanika ima samo završenu srednju školu (ISCED nivo 2 i 3), dok sedmero ima dodatno obrazovanje ispod nivoa visokoškolskog diplomiranja (ISCED nivo 4 i 5).²

Nasuprot tome, 132 poslanika ima diplome osnovnih studija (ISCED 6), 58 poslanika ima master diplome (ISCED 7), dok 37 poslanika poseduje diplome doktora nauka (ISCED 8). Među njima se nalazi 14 univerzitetskih profesora i dvoje istraživača. Najzastupljenije oblasti studija među visokoobrazovanim poslanicima su pravo, ekonomija i političke nauke, a potom slede inženjerstvo i medicina.

Ova obrazovna disproporcija naročito dolazi do izražaja u poređenju sa opštom populacijom (Grafikon 5). Prema popisu iz 2022. godine, samo 16% stanovništva Srbije starijeg od 15 godina ima visoko obrazovanje, dok čak 91% narodnih poslanika poseduje univerzitetsku diplomu. S druge strane, oko tri četvrtine stanovništva koje ima samo osnovno ili srednje obrazovanje zastupljeno je kroz svega 6% poslanika. Važno je napomenuti i da su visokoobrazovani poslanici ravnomerno raspoređeni po polu i političkim listama.

GEOGRAFSKA ZASTUPLJENOST

Prethodna istraživanja dosledno pokazuju da su veliki gradovi, a posebno Beograd, nadzastupljeni u Narodnoj skupštini Srbije. Ovaj fenomen proizlazi iz centralizujućih efekata izbornog sistema Srbije, ali i šire političke centralizacije, kako na sistemskom, tako i na partijskom nivou. Kao i prethodni sazivi, i aktuelni parlament pokazuje izraženu „metropolizaciju“. Polovina svih narodnih poslanika (125) dolazi iz dva najveća grada: iz Beograda čak 107 (43%), a iz Novog Sada 18 (7%).

S obzirom na to da Beograd čini samo 25% biračkog tela Srbije, poslanici iz prestonice su nesrazmerno zastupljeni. Međutim, kada se Beograd izuzme iz analize, parlament

² UNESCO, Međunarodna standardna klasifikacija obrazovanja, <https://uis.unesco.org/en/topic/international-standard-classification-education-isced>

pokazuje iznenađujuću ravnotežu u regionalnoj zastupljenosti (Grafikon 6). Poslanici dolaze iz svih 24 upravne oblasti Srbije, uključujući i Kosovo, a broj poslanika iz svake oblasti je u korelaciji sa brojem birača u toj oblasti.

Uprkos regionalnoj ravnoteži, zastupljenost unutar pojedinačnih regiona pokazuje izraženu pristrasnost u korist urbanih sredina. Narodni poslanici pretežno dolaze iz većih gradova, dok su sela i manja mesta nedovoljno zastupljena. Iako, prema poslednjem popisu (bez Kosova i Metohije), 38% punoletne populacije Srbije živi u selima ili manjim mestima, samo 31 narodni poslanik (13%) dolazi iz tih sredina (Grafikon 7).

Vladajuće stranke, Srpska napredna stranka (SNS) i Socijalistička partija Srbije (SPS), najviše doprinose zastupljenosti ruralnih sredina, sa 24 poslanika koji dolaze iz sela i manjih mesta. Nasuprot tome, opozicione liste, Srbija protiv nasilja (SPN), NADA i Mi - Glas naroda, dominantno regrutuju poslanike iz urbanih sredina: 83 poslanika dolaze iz gradova, dok samo sedmoro dolazi iz seoskih i manjih naselja.

4

KLASNA STRUKTURA

Klasna struktura Narodne skupštine Srbije otkriva značajnu homogenost, s obzirom da 221 narodni poslanik (88%) pripada višoj uslužnoj klasi, prema klasifikacionom sistemu Oescha (Tabela 1). Među ovom dominantnom grupom, većina poslanika su menadžeri i administracija višeg nivoa (157), zatim slede socio-kulturni stručnjaci (49), samozaposleni stručnjaci (8) i tehnički eksperti (6). Ova nadzastupljenost socio-kulturnih i menadžerskih zanimanja u suprotnosti je sa nedovoljnom zastupljenošću tehničkih zanimanja.

Niža uslužna klasa obuhvata samo 18 narodnih poslanika (7%) i u njoj preovlađuju socio-kulturni poluprofesionalci (11, uglavnom umetnici), dok su tehničari i niži menadžeri i administratori zastupljeni u manjoj meri. Vlasnici malih biznisa (koji zapošljavaju druge ljude) predstavljeni su sa sedam poslanika. Samo četiri poslanika predstavljaju klasu kvalifikovanih radnika, i svi dolaze iz sveta sporta kao zvaničnici ili penzionisani sportisti.

Značajno je to što je klasa nekvalifikovanih radnika potpuno odsutna iz Narodne skupštine. Odsustvo ove grupe odražava činjenicu da među poslanicima nema osoba bez srednjeg obrazovanja, ali i širi politički kontekst u kojem su tradicionalne levičarske stranke i ekonomska pitanja u opadanju. Umesto toga, političku scenu u Srbiji poslednje tri decenije oblikuju identitetska pitanja, pristupanje EU i status Kosova (Spasojević, 2022).

Poslanici koji ne pripadaju višoj uslužnoj klasi proporcionalno su raspoređeni između vladajuće većine i opozicionih stranaka. Na primer, kvalifikovani radnici su pretežno povezani sa Srpskom naprednom strankom (SNS), pošto troje od četvoro poslanika iz te grupe pripada vladajućoj koaliciji. Sličan obrazac se vidi i kod niže uslužne klase, gde su 11 od 18 poslanika članovi SNS-a. Vlasnici malih biznisa su ravnomerno podeljeni između vlasti i opozicije. Tehničari su, međutim, svi pripadnici opozicionih stranaka.

Tabela 1
Klasna struktura Narodne skupštine Srbije

Pet klasa		Poslanici	%	Zanimanja	Poslanici	%
I	Viša uslužna klasa	221	88	Menadžeri i administracija višeg nivoa	157	63
				Socio-kulturni stručnjaci	49	20
				Samozaposleni stručnjaci	8	3
				Tehnički eksperti	6	2
				Veliki poslodavci	1	0
II	Niža uslužna klasa	18	7	Socio-kulturna zanimanja	11	4
				Tehničari	4	2
				Menadžeri i administracija nižeg nivoa	3	1
III	Vlasnici malih biznisa	7	3	Vlasnici malih biznisa sa zaposlenima	7	3
				Vlasnici malih biznisa bez zaposlenih	0	0
IV	Kvalifikovani radnici	4	2	Kvalifikovani uslužni radnici	4	2
				Kvalifikovani administrativni radnici	0	0
				Kvalifikovani manuelni radnici	0	0
V	Nekvalifikovani radnici	0	0	Nekvalifikovani manuelni radnici	0	0
				Nekvalifikovani administrativni radnici	0	0
				Nekvalifikovani uslužni radnici	0	0

Posmatrano iz ideološke perspektive, klasna struktura ne pokazuje velike razlike. Poslanici iz više uslužne klase čine 87% zelenih stranaka, 89% stranaka levog centra, 86% stranaka desnog centra i 90% radikalno desnih stranaka. Manje stranke, liberalne, regionalne i ostale, u potpunosti se sastoje od poslanika iz više uslužne klase.

Detaljniji uvid u najveću klasu, menadžere i administratore višeg nivoa (157 poslanika), otkriva tri različite podgrupe. Prvu čine najviši predstavnici političke elite, uključujući nosioce izvršne i predstavničke vlasti i lidere političkih stranaka. Drugoj grupi pripadaju političari srednjeg nivoa, poput članova lokalnih veća ili skupština, koji često imaju dodatne funkcije u javnim institucijama ili preduzećima. Ova grupa ukazuje na važnost lokalne politike i javnog sektora kao odskočne dasake za političku karijeru. Treća grupa je heterogena i obuhvata direktore, pretežno iz javnog sektora, domova zdravlja, ustanova za brigu o starima i fondova za penzijsko i socijalno osiguranje, što dodatno osvetljava vezu između politike i javne uprave.

Klasna struktura Narodne skupštine Srbije ukazuje na nadzastupljenost profesionalnih političara i političke elite, kao i na uticaj partijskog sistema podele plena, u kojem politička imenovanja igraju ključnu ulogu. Takođe, pokazuje dugotrajnost političke elite, čiji se članovi često kreću između različitih funkcija i nivoa vlasti. Istraživanja pokazuju da pojedini političari menjaju partijske pripadnosti kako bi se uskladili sa skupštinskom većinom, time zadržavajući svoje pozicije i uticaj. Iako ova adaptivnost doprinosi političkom iskustvu i razumevanju procesa, ona istovremeno ograničava ulazak novih aktera u političku arenu (Lončar, Spasojević i Vučićević, 2022).

5

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Narodna skupština Srbije ima koristi od proporcionalnog izbornog sistema, ostvarujući značajan nivo reprezentativnosti partijskih lista koje učestvuju na izborima. Ipak, društvena reprezentativnost je iskrivljena, jer se u skupštini favorizuju muškarci, osobe srednjih godina, visokoobrazovani, stanovnici Beograda, urbana populacija i viša društvena klasa. Ove pristrasnosti prisutne su kod svih političkih stranaka, što ukazuje na sistemske, a ne partijski-zasnovane nejednakosti.

Žene trenutno zauzimaju 94 poslanička mesta (38%), što predstavlja napredak u rodnoj zastupljenosti. Ipak, žene su i dalje nedovoljno zastupljene, bez značajnih razlika među strankama. Iako je prosečna starost narodnih poslanika relativno niska, 48 godina, što je nešto manje u poređenju sa Evropskim parlamentom i globalnim prosekom, dominiraju poslanici srednjih godina. Mlađe i starije starosne grupe su nedovoljno zastupljene, a narodne poslanice su uglavnom koncentrisane u mlađim starosnim kategorijama, što dodatno potvrđuje dominaciju starijih muškaraca u parlamentu.

Kada je reč o obrazovanju, narodni poslanici su znatno obrazovaniji od društva koje predstavljaju. Dok samo 16% stanovništva Srbije ima univerzitetsku diplomu, 91% poslanika je visokoobrazovano. Ovaj visok nivo obrazovanja ravnomerno je raspoređen po polu i političkim listama. Geografski, parlament je izrazito centralizovan, tačno polovina svih narodnih poslanika dolazi iz Beograda i Novog Sada. Ova nadzastupljenost urbanih sredina ide na račun sela i manjih mesta, koja su znatno potcenjena.

Klasna struktura Narodne skupštine izuzetno je homogena. Samo 12% poslanika ne pripada višoj uslužnoj klasi, pri čemu su socio-kulturni i menadžerski profili izrazito nadzastupljeni u odnosu na tehničku stručnost. Odsustvo poslanika iz klase nekvalifikovanih radnika dodatno osvetljava nedostatak klasne raznovrsnosti u parlamentu.

Preporuke za reformu izbornog sistema

1. Zatvorene izborne liste sa preferencijalnim glasanjem

Zadržati zatvorene liste kako bi se očuvala raspodela mandata po redosledu, ali omogućiti biračima da utiču na izbor kandidata putem preferencijalnog glasanja. Ova promena bi podstakla stranke da nominuju kvalitetnije kandidate, a biračima dala veću kontrolu nad time ko ih predstavlja. Kandidati bi time imali veću motivaciju

da se povežu sa biračima, budu odgovorniji i manje zavisni od partijskog vrha.

2. Unapređenje geografske reprezentacije

Umesto jedne izborne jedinice, uvesti više izbornih jedinica kako bi se uravnotežila regionalna zastupljenost, uz očuvanje proporcionalnosti. Broj jedinica može varirati, od nekoliko do 250, pri čemu bi stranke bile u obavezi da kandiduju predstavnike za konkretne regione. Time bi se poboljšala veza između narodnih poslanika i njihovih birača.

3. Regulacija zamene narodnih poslanika radi očuvanja rodne ravnoteže

Rodne kvote treba zadržati, ali uvesti pravilo da poslanike koji podnesu ostavku zamenjuju kandidati istog pola sa iste izborne liste i iste političke stranke. Time bi se sprečilo smanjenje ženske zastupljenosti kroz naknadne ostavke poslanika.

Preporuke za političke stranke

4. Raznovrsnost u izboru kandidata

Stranke bi trebalo da teže većoj rodnoj i starosnoj raznovrsnosti na svojim izbornim listama. Takođe bi trebalo da sprovedu politike jednakosti i u imenovanjima za rukovođeće pozicije u odborima i drugim ključnim institucijama.

5. Decentralizacija i lokalna autonomija

Smanjiti centralizaciju tako što će se lokalnim partijskim odborima dati veća autonomija u izboru kandidata za lokalne parlamente i sklapanju koalicionih sporazuma. Time bi se ublažila trenutna nadzastupljenost urbanih elita.

6. Fokus na nedovoljno zastupljene grupe

Stranke bi trebalo da aktivno uključuju kandidate iz manje zastupljenih klasa i grupa, uključujući ljude iz ruralnih sredina i iz nižih ekonomskih slojeva. Jačanje saradnje sa organizacijama civilnog društva, sindikatima i poljoprivrednim udruženjima bi moglo da olakša ove napore.

REFERENCE

Bovens, Mark & Anchrit Wille (2017). *Diploma Democracy: The Rise of Political Meritocracy*. Oxford: Oxford University Press.

Elsässer, Lea & Armin Schäfer (2022). *Unequal democracies: Who does (not) have a seat in parliament? The social composition of parliaments in five OSCE countries*. Vienna: Friedrich Ebert Stiftung.

Ilić, Vujo (2022). "Parliamentary and election boycotts in hybrid regimes: Evidence from Southeastern Europe." *Serbian Political Thought* 78(4): 197–217.

Lončar, Jelena, Spasojević, Dušan & Dušan Vučićević (2022). Politike reprezentacije u Srbiji: Predstav(ljanj)e i demokratski legitimitet. Beograd: Fakultet političkih nauka.

Oesch, Daniel (2006). *Redrawing the Class Map: Stratification and institutions in Britain, Germany, Sweden and Switzerland*. New York: Palgrave Macmillan.

Spasojević, Dušan (2022). "Two and a Half Crises: Serbian Institutional Design as the Cause of Democratic Declines". *Political Studies Review*, 20(4), 550–563.

BIOGRAFIJE

Dušan Spasojević je vanredni profesor na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Njegova glavna istraživačka interesovanja obuhvataju političke stranke, civilno društvo i proces demokratizacije u postkomunističkim društvima. Spasojević je glavni i odgovorni urednik akademskog časopisa Političke perspektive i član upravnog odbora organizacije CRTA.

Vujo Ilić je naučni saradnik na Institutu za filozofiju i društvenu teoriju Univerziteta u Beogradu. Njegova istraživačka interesovanja uključuju demokratske procese i participaciju, kao i političke sukobe i nasilje. Najskorije je bio jedan od urednika zbornika Participatory Democratic Innovations in Southeast Europe, u izdanju Routledge-a.

IMPRESSUM

Izdavač:
FES Regionalna kancelarija za međunarodnu saradnju
Demokratija budućnosti
Reichsratsstr. 13/5
A-1010 Beč

Odgovorna za sadržaj:
Johanna Lutz | Direktorka, Democracy of the Future
Telefon: +43 1 890 3811 301
X: @FES_Democracy
democracy.fes.de

Kontakt / narudžbine: democracy.vienna@fes.de

Dizajn: pertext, Berlin | www.pertext.de

Stavovi izneti u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stavove Friedrich Ebert Stiftung (FES) niti organizacija u kojima rade autori. Komercijalna upotreba materijala koje objavljuje FES nije dozvoljena bez prethodne pisane saglasnosti FES-a. Publikacije FES-a ne smeju se koristiti u svrhe političke kampanje.

ISBN 978-3-98628-727-6

© 2025

DEMOKRATIJE NEJEDNAKOSTI

Demokratije nejednakosti je projekat FES regionalne kancelarije za međunarodnu saradnju Demokratija budućnosti (Democracy of the Future). Glavni cilj je da se podstakne uporedno razumevanje o tome kako nejednakosti u glasanju, političkoj reprezentaciji i drugim demokratskim procesima štete demokratijama.

U serijalu **Ko (ni)je predstavljen u parlamentu?** analiziramo socijalnu reprezentaciju evropskih parlamenata.

U serijalu **Ko (ne) glasa?** istražujemo nivo izlaznosti na izbore u evropskim demokratijama prema polu, uzrastu, društvenoj klasi i obrazovanju.

Oba serijala sadrže uporedne studije i odabrane izveštaje po zemljama. Uporedne studije prikazuju opšte trendove, dok izveštaji po zemljama nude specifične analize nacionalnih konteksta sa ciljem razvijanja i razmatranja političkih preporuka za donosiocje odluka.

Više informacija na:

<https://democracy.fes.de/topics/inequality-democracy>

KO (NI)JE PREDSTAVLJEN U SRPSKOM PARLAMENTU?

Parlamenti bi trebalo da predstavljaju različite glasove i interese građana. Međutim, u njima se takođe mogu sistematski isključivati ili nedovoljno zastupati određene društvene grupe. Ova studija ispituje u kojoj meri Narodna skupština Republike Srbije ostvaruje svoj potencijal za sveobuhvatnu društvenu reprezentaciju.

Izborni sistem u Srbiji omogućava dobru zastupljenost stranačkih lista, ali parlamentu nedostaje društvena ravnoteža. Prednost se daje muškarcima, visokooobrazovanima, osobama srednjih godina, stanovnicima Beograda, urbanim područjima i pripadnicima viših društvenih slojeva. Prekomerna zastupljenost ovih grupa je prisutna u svim partijama, što ukazuje na strukturalni problem.

Izborni sistem bi trebalo unaprediti uvođenjem preferencijalnog glasanja, jačanjem teritorijalne reprezentacije kroz uvođenje više izbornih jedinica i obezbeđivanjem da se rodna ravnopravnost zadrži u slučaju kada poslanici daju ostavke. Političke partije bi trebalo da predlažu raznovrsnije kandidate, uključujući marginalizovane grupe, te da daju veću autonomiju lokalnim odborima u predlaganju i odabiru kandidata.

